

УДК 338.432:504

ПОГРІЩУК Г.Б., канд. екон. наук

Вінницький навчально-науковий інститут економіки Тернопільського національного економічного університету

**ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА
НА ЗАСАДАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ»**

У статті обґрунтовано парадигму еколого-економічного розвитку сільського господарства в концепції «зеленої економіки». Визначено способи та основні завдання впровадження «зеленої економіки» у сільськогосподарському виробництві. Досліджено комплекс науково-технічних, організаційних і економічних проблем для налагодження ефективного виробництва екологічно чистої продукції в умовах мінімізації використання природних ресурсів. Обґрунтовано соціально-економічний контент реалізації концепції «зелена економіка» у сільському господарстві та її еколого-економічні наслідки.

Ключові слова: еколого-економічний розвиток, сільськогосподарське виробництво, «зелена економіка».

Постановка проблеми. Збільшення кількості населення на планеті та зростання темпів і масштабів господарської діяльності людини спричинили подальше погіршення екологічної ситуації й негативні процеси у функціонуванні системи природного оновлення довкілля.

На шляху збалансованого розподілу матеріальних та фінансових ресурсів однією зі значних перепон до еколого-економічного розвитку сільськогосподарського виробництва є непередбачувані та непрогнозовані витрати, пов'язані із функціонуванням виробничих систем та з ліквідацією наслідків екологічних порушень та стихійних лих. Прорахунки у веденні сільського господарства у минулому столітті призвели до суттєвих деструктивних наслідків у функціонуванні агросистем, створивши ряд невирішених донині проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку сільськогосподарського виробництва присвячені роботи багатьох вчених-економістів, чільне місце серед них посідають праці: В. Бойка, М. Кісіля, М. Коденської, І. Лукінова, М. Лобаса, О. Овсянікова, Б. Пасхавера, В. Перегуди, П. Саблука, Н. Сіренко, О. Сторожука, І. Червена, О. Шпикуляка та ін. Нині виникла потреба у розробці нових підходів до розвитку сільського господарства на засадах його екологізації. Значну увагу дослідженню окресленої проблеми приділено в працях: В. Борисової, М. Гладія, І. Гончаренко, Б. Данилишина, А. Іванченко, М. Калінчика, О. Карасьова, П. Коренюка, М. Кочерги, О. Ульянченко, М. Хвесика та ін. Суттєвою проблемою для України залишається формування та ефективне використання «зеленого» потенціалу розвитку у різних галузях економіки.

Мета дослідження – обґрунтування парадигми еколого-економічного розвитку сільського господарства в концепції «зеленої економіки». До основних завдань дослідження віднесено: визначення способів та основних завдань впровадження «зеленої економіки» у сільськогосподарському виробництві; формування комплексу науково-технічних, організаційних і економічних проблем для налагодження ефективного виробництва екологічно чистої продукції в умовах мінімізації використання природних ресурсів; обґрунтування соціально-економічного контенту реалізації концепції «зелена економіка» у сільському господарстві та її еколого-економічних наслідків.

Матеріали і методи досліджень. Теоретико-методологічною базою дослідження є системно-комплексний підхід до опрацювання питань економіко-екологічного розвитку, монографічний, абстрактно-логічний, метод порівняння й узагальнення.

Результати дослідження та їх обговорення. Підвищений інтерес до проблем і можливостей самооновлення екосистеми є однією з характерних особливостей нашого часу, що пов'язано зі зростанням потреби підвищення якості життя, покращенням рівня охорони здоров'я та умов навколишнього середовища.

«Зелена економіка» – це економіка, спрямована на збереження суспільства за рахунок ефективного використання природних ресурсів, а також на забезпечення повернення продуктів кінцевого споживання у виробничий цикл [1].

Концепція «зеленої» економіки не замінює собою концепцію сталого розвитку, однак нині більш поширеним є визнання того, що досягнення стійкості майже повністю залежить від створення правильної економіки. За десятиліття, коли нові багатства створювалися з використанням моделі «коричневої» економіки, суспільство не вирішило таких проблем, як соціальна маргіналізація і виснаження ресурсів, а людство як і раніше далеке від досягнення цілей розвитку тисячоліття. Стійкість залишається найважливішою довгостроковою метою, але для її досягнення потрібні зміни в напрямку біологізації економіки.

Нині в сільськогосподарському секторі України використовуються значні обсяги природних ресурсів, перш за все, земельних, водних та надр. Разом з цим, необхідно відмітити, що частка сільськогосподарської освоєності території країни складає близько 78%, при цьому слід відзначити, що частка розораності становить майже 54% від загальної території. Щорічно для аграрного виробництва, зрошення земель та водозабезпечення сільських населених пунктів, водозабір із поверхневих і підземних водних джерел становить близько 35-40% від загального обсягу народногосподарського водоспоживання [2]. Все зазначене вище свідчить, що господарська діяльність в аграрній сфері, з однієї сторони, за застосовуваних технологій, методів, способів та організації її ведення є досить природомісткою, наприклад земле- і водомісткість, з іншої – така діяльність несе в собі значний розосереджений вплив негативного спрямування на довкілля, в якому вона реалізується.

Одним з основних завдань «зеленої економіки» є, зокрема, сприяння проведенню реформи, яка заохочує природоохоронні інвестиції й охоплює всі сектори економіки і політики. Наслідком залучення в цю галузь державних та приватних інвестицій є зменшення обсягу викидів вуглецю і сповільнення забруднення навколишнього середовища, підвищення ефективності використання ресурсів та енергії, запобігання втраті біорізноманіття та екосистем, а також зростання доходів та зайнятості населення.

Чисті або «зелені» технології формують основу зеленої економіки, а відтак вважаються новими технологіями або бізнес-моделями, що пропонують інвесторам і покупцям паралельно із забезпеченням рішень глобальних проблем отримувати також і конкурентоспроможний дохід.

Для використання чистих технологій застосовуються інноваційні підходи, що кардинально змінюють технології виробництва і продукти, пропагуючи споживчу поведінку активної співпраці над усуненням причин екологічних проблем. Адже чисті технології є успішними на ринках і мають хороші фінансові результати, оскільки стимулюються безпосередньо наявними купівельними перевагами.

Європейський ринок хоч і споживає половину світового виробництва екологічно чистої продукції, залишається ненасиченим цією продукцією. Частка екологічно чистої продукції на ринку Євросоюзу не перевищує 2 %. Половина цієї продукції імпортується, тобто можливості України тут величезні. І саме завдяки екологічно чистій продукції наша країна має найбільше шансів «прорватись» на дорогий європейський ринок без будь-яких обмежень. Однак Україна тут має мізерні показники. Екологічно чиста продукція становить всього 0,1 % внутрішнього ринку, а про експорт немає навіть більш-менш достовірних даних. Світовий і, особливо, європейський ринок нині вимагають екологічно чистої продукції, тому пріоритетне значення має не кількість продукції за будь-яку ціну, а висока якість продукції за раціональних витрат. Це шанс для України [3, с.152].

Для налагодження ефективного виробництва екологічно чистої продукції необхідно вирішити комплекс науково-технічних, організаційних і економічних проблем. Це неможливо без створення спеціальних державних програм стимулювання і підписання різних міждержавних угод, договорів і т.п. У результаті мають бути вирішені науково-технічні і пов'язані з ними питання, розроблені системи впровадження і контролю за дотриманням технологій виробництва екологічно чистої продукції, створені системи контролю якості і сертифікації продукції, системи пропаганди виробництва і вживання екологічно чистої продукції.

Екологізація має охоплювати усі сфери громадського розвитку: науку, промисловість, сільське господарство, соціальну сферу, правову сферу, управління [4].

Результативність поширення ідей сталого розвитку на основі «зеленої» економіки та забезпечення активної участі в процесі передбачає їх адаптацію з урахуванням специфіки кожної країни. Самі уявлення про сталий розвиток і «зелену» економіку, шляхи її формування різняться в

різних країнах і безсумнівно будуть змінюватися й надалі. На міжнародному рівні це передбачає партнерство представників різних країн.

Ключове поняття для формулювання проблем, з якими ми зустрічаємось під час переходу до більш ресурсоефективної економіки, – усунення залежності від ресурсів. Після того, як зростання світової економіки натрапило на природні обмежувачі, задача подолання залежності процесу створення економічних цінностей від використання природних ресурсів і його впливу на навколишнє середовище стала невідкладною [5]. Відтак, головне завдання сьогодення полягає в повному усуненні залежності економічного зростання від споживання матеріалів та енергоресурсів, за умов обмеженості ресурсів.

Технології еко-ефективності і забезпечувальні їх організаційно-управлінські рішення мають в своїй основі відому концепцію «дематеріалізації», що являє собою один із різновидів можливих політик у сфері попередження забруднення навколишнього середовища. Еко-ефективність є не лише новим словом для оптимізації виробництва, з нею пов'язується, як уже зазначалося, стратегія екологічних інновацій [6, с.85].

«Зелена» економіка сприяє ефективному використанню ресурсів та енергії. Отже, нині постає питання задоволення зростаючих потреб за мінімізації збіднення природного капіталу, що передбачає зниження енергоємності та природоємності, широке використання поновлюваних джерел енергії, модернізацію виробництва на основі інновацій.

У країнах, що створюють у себе «зелену» економіку, завдяки проведеній ними політиці створюються нові робочі місця; цей потенціал може бути збільшений додатковими інвестиціями в «зелені» сектори, а особливо у сільське господарство. Зростання доходів і зайнятості населення можливе також через підвищення ефективності використання енергії та ресурсів, запобігання втраті екосистемних можливостей.

У процесі розробки політики «зеленого» розвитку рекомендується виходити з наступного набору можливостей, який має бути узгоджений з конкретними умовами кожної з країн, рівнем її розвитку, політичним контекстом та суспільними вподобаннями. Рекомендований пакет інструментів і заходів включає в себе такі основні складові [7] :

- реформування структури податків і платежів за акценту на оцінці негативних екологічних екстернальних ефектів (обумовлених забрудненням навколишнього середовища, неефективним використанням обмежених природних ресурсів тощо);

- реформи, що поліпшують функціонування продуктових ринків як необхідної умови ефективною роботи цінових сигналів для скорочення негативних екстерналій, так і для стимулювання інновацій;

- регулюючі інструменти і стандарти, а також інші заходи, службовці, що сприяють нейтралізації інформаційних провалів, провалів вимірювання та поведінкових помилок, як доповнення до цінових сигналів;

- сукупність рамкових умов (утворених збалансованим пакетом ринкових і неринкових інструментів), необхідних для формування «зеленої» інфраструктури, що має виняткову важливість у випадку мережевих інфраструктурних секторів;

- інноваційна політика з урахуванням ключової ролі технологічного прогресу в підтримці «зеленого» зростання та сталого розвитку, з врахуванням особливого значення швидкої дифузії в світі «зеленої» продукції, послуг і технологій, а також критичного значення торговельної та міжнародної інвестиційної політики;

- широка соціальна політика для реалізації синергетичних ефектів і мінімізації можливих протиріч між соціальними, економічними та екологічними цілями, включаючи перегляд політики у сфері ринку праці в напрямку переходу до більш «зеленої» структури економіки.

Висновки. Еколого-економічний розвиток сільського господарства на засадах реалізації концепції «зеленої економіки» покликаний задовольнити безперервно зростаючі продовольчі потреби, вплинути на рівень якості продукції. Оскільки у сферу відповідальності «зеленої економіки» входять найважливіші сфери життя людини, у запровадженні її основних компонентів вбачається й соціально-економічний зміст, що розкривається через можливість створення додаткових робочих місць на селі й підвищення рівня життя населення.

Отже, можна виділити такі основні умови переходу до «зеленого» сільськогосподарського

виробництва: розробка відповідного нормативно-правового забезпечення; державне субсидювання та стимулювання «зеленого бізнесу»; фінансова допомога для впровадження чистих технологій; розвиток інфраструктури й інтеграційних зв'язків. Для реалізації таких заходів необхідні державні і приватні зусилля. Передусім, мова йде про підтримку «зеленого» виробництва за допомогою цільових державних програм, реформ у сфері регуляторної та податкової політики.

Напрями розвитку економіки в перспективі повинні бути спрямовані на збереження, збільшення і відновлення природного капіталу як найважливішого економічного активу і джерела суспільних благ, що слід враховувати в подальших наукових дослідженнях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Navstrecu «зеленой» ekonomike: puty k ustoychivomu razvytyju i iskorenennju bednosti // [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupu : www.unep.org/greeneconomy
2. Statistika sil'skogo gospodarstva ta navkolyshn'ogo seredovyssha // [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupu : <http://ukrstat.gov.ua>
3. Гайдучкий П.І. Незалежна економіка України / П.І. Гайдучкий. – К.; ТОВ «Інформаційні системи», 2014. – 528 с.
4. Гончаренко І.В. Екологічний вектор трансформації аграрної економіки регіону // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – (Серія: Економіка, аграрний менеджмент та бізнес). – 2011. – Вип. 3 (60). – С. 30–35.
5. Decoupling the Use of Natural Resources and Environmental Impacts from Economic Activity: Scoping the Challenges. Міжнародний совет по ресурсам, ЮНЕП (2011).
6. Улянченко О.В. Екологічні інновації як складова функціонування економічного механізму соціально-етичного маркетингу / О.В. Улянченко // Вісник Сумського національного аграрного університету. – (Серія: Економіка та менеджмент). – 2009. – Вип. 8 (37). – С. 84–89.
7. Шакирова А. Т. Проблемы и перспективы развития «зелёной» экономики в Казахстане / А. Т. Шакирова // Perspektywiczne opracowania sa nauka I technikami – 2013: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (7–15 листопада 2013 р.) : тези доп. – Przemisl, 2014. – С. 43–47.

REFERENCES

1. Navstrecu «зеленой» ekonomyke: puty k ustoychivomu razvytyju y uskorenennju bednosti // [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : www.unep.org/greeneconomy
2. Statystyka sil'skogo gospodarstva ta navkolyshn'ogo seredovyssha // [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://ukrstat.gov.ua>
3. Gajduc'kyj P.I. Nezalezna ekonomika Ukrai'ny / P.I. Gajduc'kyj. – K.; TOV «Informacijni systemy», 2014. – 528 s.
4. Goncharenko I.V. Ekologichnyj vektor transformacij' agrarnoi' ekonomiky regionu// Visnyk agrarnoi' nauky Prychornomor'ja. – (Serija: Ekonomika, agrarnyj menedzhment ta biznes). – 2011. – Vyp. 3 (60). – S. 30–35.
5. Decoupling the Use of Natural Resources and Environmental Impacts from Economic Activity: Scoping the Challenges. Mezhdunarodnyj sovet po resursam, JuNEP (2011).
6. Ul'janchenko O. V. Ekologichni innovacii', jak skladova funkcionuvannja ekonomichnogo mehanizmu social'no-etychnogo marketyngu / O. V. Ul'janchenko // Visnyk Sums'kogo nacional'nogo agrarnogo universytetu. – (Serija: Ekonomika ta menedzhment). – 2009. – Vyp. 8 (37). – S. 84–89.
7. Shakyrova A. T. Problemy y perspektivy razvytyja zel'noj ekonomyky v Kazahstane / A. T. Shakyrova // Perspektywiczne opracowania sa nauka I technikami – 2013: materialy Mizhnar. nauk.- prakt. CONF. (7–15 lystopada 2013 r.) : tezy dop. – Przemisl, 2014. – S. 43–47.

Эколого-экономическое развитие сельскохозяйственного производства на основе реализации концепции «зеленой экономики»

Г.Б. Погрищук

В статье обоснована парадигма эколого-экономического развития сельского хозяйства в концепции «зелёной экономики». Определены способы и основные задачи внедрения «зелёной экономики» в сельскохозяйственное производство. Исследован комплекс научно-технических, организационных и экономических проблем для налаживания эффективного производства экологически чистой продукции в условиях минимизации использования природных ресурсов. Обоснован социально-экономический контент реализации концепции «зелёная экономика» в сельском хозяйстве и ее эколого-экономические последствия.

Ключевые слова: эколого-экономическое развитие, сельскохозяйственное производство, «зелёная» экономика.

Надійшла 03.11.2014 р.